

BESZÁMOLÓ A BEOGRÁDI IRÓKONGRESSZUSON

Irta: Zogovics Radován

Az alábbiakban közöljük Zogovics Radován beszámolójának első részét, amelyet a beográdi irókongresszuson tartott.

A jugoszláv irodalmi munkások első kongresszusát, népeink történetében az első ilyen kongresszust öt és fél évvel a régi Jugoszlávia összeomlása és külföldi megszállás után, a győzedelmes négy évi népfelszabadító harcok és az új jugoszláv állam megteremtése után tartjuk meg. A kongresszus arra az időre esik, amikor az újjáépítésért, az ipar, mezőgazdaság, közlekedés továbbfejlesztéséért, a demokratizálásért és a kultúra fejlődéséért harcolunk. Arra az időre esik, amikor a nép és vezetőinek nagy erőfeszítései folynak minden jugoszláv terület egyesítéséért és a haza megingathatatlan függetlenségéért.

Más szavakkal: a jugoszláv írók kongresszusát népünk történelmének legmegrázóbb és legmélyebbreható eseményei és fordulatai után és idején tartjuk meg. Ezek az események és fordulatok szervesen egybefűződnek irodalmunk eseményeivel és jelenségeivel. Irodalmunk mai állapota, új helyzete, új feladatai és sikerei történelmi eseményeinkből és fordulatainkból következtek és csak azokkal együttesen foghatók fel. A történelem és irodalom tervekben és felfedezésekben megnyilvánuló kölcsönhatásán keresztül, vagyis az irodalom és a nép erőfeszítésein keresztül, a szabadságért, az átnevelésért és az ország fejlődéséért vívott küzdelemben.

Ezért jelen áttekintésünkben irodalmi viszonyainkat és feladatainkat nézve szölvnk:

először: az utóbbi években országunkban és a világban lejátszódott eseményekről a hazánk és népünk életében bekövetkezett változásokról;

másodszor: hogyan élt e körülmények között és hogyan reagált irodalmunk ezekre az eseményekre és változásokra; népeink szenvedéseire, erőfeszítéseire és sikereire;

harmadszor: irodalmunk legsürgősebb feladatairól és kötelességeiről, íróink és irodalmunk tárgyilagos és egyéni munkalehetőségeiről és feltételeiről.

1. Történelmi események és fordulatok hazánkban és a világban

Harcosként vagy dolgozóként élve és dolgozva a nagy fordulatot jelentő korszakok, a messzehordó erejű történelmi események vagy az országok és emberek képét megváltoztató vállalkozások idején: az ember lassanként megszokja ezeket és lassanként úgy érzi, hogy napjai és munkája mindennaposak. Ez onnan származik, hogy az átlag ember képtelen felfogni napjait egyetlen nagyobb egész keretében, mint a történelem egy részét és úgy mérlegelve és átérezve azokat, hogy érezze azok nagyságát és történelmi jelentőségét. Ez onnan ered, hogy az ember történelmi korszakokat, fordulatokat teremt, vállalkozásokat visz keresztül és mindezt mint átlag ember abban a gyakorlatban, amely közönséges vagy fokozatosan közönségessé és egyhangúvá válik, mivel az élet magasabb formája is fokozatosan mindennapos életformává válik. Végül onnan is ered, hogy a reakciós romboló erők a világban még mindig úgy működnek, hogy az emberek ne tudják leszűrni a tanulságokat az eseményekből és ne válnak tudatosabbakká számukra a tények — nevezetesen az a tény, hogyan *változtatják és megváltoztatják a történelmet*. Így esik azután meg, velünk is, hogy lassanként

megszokjuk a nagy eseményeket, mint közönséges dolgokat, megalkuvókká válunk a tényekkel szemben, amelyekkel szemben az embernek sohasem volna szabad megalkudnia és átéléseink nincsenek azon a színvonalon, ami körülöttünk történik, amit mi magunk teremtünk.

A dolgozó embernek azonban nem szabad átengednie magát ennek a jelenségnek: a megszokásnak. Még kevésbé szabad hagy átengedjék magukat ennek az írók »a nép éber részei« — ahogyan Markovics Szvetozár nevezte őket —. Éppen ezért jogos, ha visszapillantunk a legfontosabb és legújabb eseményekre, a letűntet visszaállító és tovább alkotó változásokra és vállalkozásokra: az eseményekre és fordulatokra, amelyek legújabb irodalmunk eleven anyaga, annak alapja, célja és mértéke.

1941 áprilisában a német és olasz fasiszta hódítók, valamint ezek magyar és bolgár fasiszta szolgálói váratlanul megtámadták Jugoszláviát egyetlen éjszaka alatt, mind a négy oldalról szétrombolták megzavart és elárult hadseregét, megszállták az országot és felosztották azt egymás között illetve hazai bérenceik között. Jugoszlávia megszállása csak egyike volt a mozzanatoknak a német fasiszta világuralom megvalósításában, előjátéka újabb és még nagyobb vállalkozásoknak, amelyek évszázados államokat és nemzeteket voltak hivatva megsemmisíteni és amelyekkel meg kellett teremteni az »életért a felsőbbrendű faj számára«. A hódító hordák előretörése, a jugoszláv állam és katonai vezetők árulása, a jugoszláv hadsereg fegyverletétele, a kormány és a király szökése külföldre: mindezt alattomosan és gyorsan hajtották végre, nehogy népünk rátámadhasson az ellenségre, tudatára jusson erejének, hatalmának a bosszú és győzelem lehetőségének; ne legyen idejük véresen összeakaszkodni a támadóval és vérrel kötni magukat a földhöz, amelyet az uralkodó bitorkók meglehetősen meggyűlöltettek vele: ne legyen ideje népeinknek harci egységeket megteremtésére körülfekinteni, rendezni első tapasztalataikat, felismerni mit lehet még és mit tehettek volna még, ki maradt hű és ki vált árulóvá. Másszóval mindezt olyan gyorsan és alattomosan csinálták, hogy népünk minél később legyen halálos megalkuvásokra, végső fegyverletételre, a szétzilálásra, árulásra és széthúzásra. Úgy csinálták ezt, hogy a jugoszláv népeket és embereket rávehessék az egymásközötti irtó háborúra és ezzel maguk nagyobb mértékben hozzájáruljanak saját végső rabságuk és végső pusztulásuk megvalósításához. Hitlerék ugyanis egész nemzetek és államok teljes megsemmisítésén fáradoztak és ide tartozott a mi nemzetünk és államunk is.

Igy maradtunk mi, 16 milliós nép állam nélkül. Állam nélkül maradván, amely nem is nagyon volt a miénk, mi, mindenki a maga vidékén belenemnyugodva éreztük, hogy nem élhetünk egységes jugoszláv hazánk nélkül, hogy ez a mi alapunk és jövőnk, a mi álmunk és kínunk. Rabságra vetve és elárulva nem éreztük magunkat leigázottnak. Még a nemzetiszocialista börtönbe vetve sem éreztük magunkat reménytelennek és segítség nélkülinek. Éreztük erőnk és tudtuk, hogy fennáll a Szoviet Szövetség, amely még nem mondta ki szavát és tudtuk hogy az utolsó szót vele együtt mondjuk ki. Ekkor következett be a német fasiszta hódítók és csatlósajknak támadása a Szovjet Szövetség ellen, hozz európai népek leigázása csak bevezetője volt ennek a támadásnak, sérékesztője és megafapozója. Ezt jelentette: letörjük az európai népevalót, megkötjük kezüket, lekötjük őket a gépekhez és ekéhez a bitorkó uralgatásában, nehogy felemelhessék kezüket, amikor megtámadjuk a szovjetet — reményüket —, nehogy bármit is telessenek végső meg-

mentésükre és rabmunkájukkal segítsék elő reménységük megsemmisítését, miközben szétzüllenek és elrothadnak a rabmunkában és biim-
csekben. *Leigázni az európai népeket, hogy könnyebben megsemmisíthessék a szocialista hazát; megsemmisíteni a szocialista hazát, hogy végkép megfoszthassák bátorságától és megsemmisíthessék az európai népeket:* ez volt az önkényuralmi világhatalom hitleri igénylőinek terve.

Erről álmodtak és ezen dolgoztak a halál és gonosztettek nagy mesterei. Ezen fáradoztak szolgálók és tanoncok a Pavelicsek, Mihajlovicsok, Nédicsek, Komarovszkik, Boriszok, Petainok, Zervaszok.

A Szovjetunió azonban nem hagyta magát megsemmisíteni. A szovjet népek, társadalmi rendjük, állami rendszerük, hadseregük és munkásserezei kiállottak minden megpróbáltatást, kimeríthetetlen erőforrást találtak önmagukban ahhoz, hogy vérezve a felszabadító háborúban, a háború folyamán erősödjének, megállítsák, visszaszorítsák, szétzúzzák, üldözzék és végül megsemmisítsék a hitleri bitorlókat. A Szovjet Szövetség hősi és nemes katonasága a szabadságszerető népek és seregei, valamint partizán egységeik élén megverte a német fasiszta önkényuralom eszmevivőit és visszaadta az európai népeknek azt a jogot, hogy éljenek és alkossanak. Megvalósult az, ami az embereknek évtizedekig csak álmoknak tűnt és amely olyan szép volt, hogy belefájdult a szív és agy: eltűnt Hitler, a nemzeti szocialista uralom, a nemzeti szocialista állam és sereg, megszűnt a bomlás, amelyet Európában terjesztettek.

Megváltoztak az erőviszonyok a világban, a haladó és maradi erők viszonya keleten és nyugaton. Megváltoztak az erőviszonyok az egyes államokban, sőt maguknak az államoknak a képe is. A haladószellemű mozgalmak befolyása, a Kommunista Pártokkal az élen, megnövekedett minden európai országban, ahol korábban a fasiszmus uralkodott, vagy ahol a német, olasz, vagy magyar fasiszta megszállás volt. A haladószellemű emberiség vezére és tanítómestere, Sztalin azt mondja, hogy a befolyásnak ez a növekedése »teljesen természetes jelenség: a fasiszta uralom nehéz esztendőiben Európában a kommunisták megbízható, merész, önfeláldozó harcosoknak bizonyultak a fasiszta uralom ellen és a népek szabadságáért«. Így azután a haladó mozgalmak kiszélesültek, megszilárdították alapjukat és lehetővé vált számukra a szélesebbkörű, döntőbefolyású tevékenység népeik életében és fejlődésében, népeik javára és az egész világ haladó emberisége javára.

Megtisztítva az országot a hitleri bitorlóktól, győztesen állva maradván Berlinben a szovjet emberek, akiket az egész világ haladó emberiségének szeretete kísér, új harcba vetették magukat: harcba az új öt éves terv megvalósítására és ennek alapfeladatai az elpusztított országrészek újjáépítésére, az ipar és mezőgazdaság háború előtti színvonalának elérése és túlszárnyalása. A Kommunista Párt dicső vezetésével, a föld megértésével, ahogyan Gorki mondta, a szovjet népek új csatába mentek, amelynek során a következő öt éves terv keretében küzdenek 50 millió tonna nyers vasért, 60 millió tonna acélért, 60 millió tonna kőolajért és 500 millió tonna szénért — évente. Folytatják harcukat az új sikerekért és a jobb és kulturáltabb élet megvalósításáért, az egészséges, haladószellemű, valóságban élő, művészetért és irodalomért, amelyet áthat a győzelem és alkotás lelkesedése és amely méltó a szovjet emberhez, a fasiszmustól felszabadító harcshoz, ahhoz az alkotóhoz, aki becsületére és boldogságára válik hazájának és lelkesítő példaul szolgál a dolgozó emberiségnek.

De nem hagyták magukat megtörni és megsemmisíteni a jugoszláv népek sem. Rabságba vetve és erőszakkal szétszakítva a viszálykodások útiára hajtva és korábbi rabságaikban is példátlanul álló gonosztetteknek kiszolgáltatta, magunkra hagyatva, lefegyverezve és kifosztva — volt erejük és eltökéltségük a közös fegyveres harcra a megszállók ellen. Az a történelmi szerencse érte őket, hogy a nagyszerű önkényuralom húsz éve és az ország haladó erőinek megbénítása ellenére köreikben egy sziklaszilárd szervezetre találtak, a Jugoszláv Kommunista Pártra, amely sugalmazója, szervezője és irányítója a népfelszabadító harcoknak. Ez gyújtotta meg a felkelés szikráját. Rendekezésre hocsájtotta a népnek szervezetét, amely egységes volt az egész szétdarabolt országban, odaadta edzett kádereit, harci tapasztalatait. Jugoszlávia Kommunista Pártja sugalmazó- és teremtőként jelentkezett a jugoszláv népnek harcias és alkotó testvériségében. Távatatot nyitott meg a nép előtt, hogy a rendkívül nehéz harcok után, amelyekben a megszállók és ezek hazai bérencei a hatalom régi urai, a kizsákmányolók ellen küzdenek, jobb, új holnapot vívhatnak ki. Enélkül a nép nem tudta volna elviseelni mindazt, amit elvisejt, sem a győzelmet kivívni, amelyet kiharcolt. A Párt biztosíték volt a nép számára, hogy lesz jobb holnap és nem lesz visszatérés a régihez.

Az elárult és megszállt országban fegyver és katonai raktárak, tábornokok és majdnem tisztek nélkülül egy országban, amelyen keresztül kelet és dél felé vezető fontos ellenséges útvonalak vezettek, megkezdődött a harc a megszállók ellen, a fegyveres felkelés a hazai áruló reakció ellen a forradalmi erők küzdelme, amely emberfeletten nehéz volt és amelynek körülményei élet, jellegét legjobban kifejezi az a költői mondat: »Legyen az, ami lehetetlen«. Ez volt a harc, amelyben ma kiragadták a fegyvert az ellenfél kezéből a holnapi új harcokhoz és meghaltak emberek, hogy újabb embereket fegyverbe szólítsanak. Ez általános népi háború volt, szüntelen harc, éjjel nappal tartó leváltás, pihenés, élelem és ruha nélkül. Kiméretlen háború hadifoglyok nélkül és három évig minden anyagi segítség nélkül. Olyan háború volt, amely a legfőbb népi erők mozgósítását követelte. Megkövetelte a néptől anyagi eszközeit és megteremtette az akarat egységét, a mozgalmi egységét és a gondolkodás egységét. Ebben embereink új megvilágításban mutatkoztak meg, soha el nem képzelt nagyságban és szépségben. Ez a harc megmutatta a parasztság kimeríthetetlen és megsemmisíthetetlen erejét. A munkásosztály minden szervező készségét, hazafiaságát, hidegvérűségét és megnemalkuvását, a népi értelmiség öntudatos és megrázó önfeláldozását, az ifjúság hőlcességét és hősiességét, lelkesedését és önfegyelmét, az asszonyok hősiességét és elszántságát.

A háború folyamán Jugoszlávia népei megvalósították és megacélozódottá tették az összes hazafias és alkotó népi erők egységét, amelyet úgy hívnak: Népfront. Megalapították, kinevelték és megedzették népi seregeiket. Megteremtették és próbára tették új uralkukat előbb a népfelszabadító utóbb a népbizottságok formájában a hatalomnak ezt az új jellegű rendszerét, amely mélyen népi és demokratikus mind keletkezése tekintetében, mind pedig azon erők révén, amelyek létrehozták, szervezik és fenntartják, valamint a célok révén, amelyek elérésére elragadták és kiépítették azt. E háború folyamán született meg és valósult meg végleg az új jugoszláv állam, az új típusú köztársaság. Létrejött az állam egészen más berendezéssel, jobb és igazságosabb rendszerrel a néptömegek vezetése mellett. Állam, amelyben a nemzeti-

ségi kérdést igazságosan rendezték, amely demokratikus elveken alapul és új társadalmi és gazdasági rendszerrel rendelkezik.

Ebben a háborúban népeink megteremtették a fegyverbarátságot az őszinte együttműködési és szövetségi viszonyt a nagy orosz néppel és a többi szovjet és szláv népekkel, továbbá baráti együttműködési kapcsolatot teremtettek a világ minden szabadságszerető népével. Végül ebben a háborúban népeink felfedték és kifejlesztették, kiképezték és megacélozták az új ember típusát a nemes és kitartó embert, a hazafit és humanistát, aki határtalan odaadással viseltetett országunk szabadsága és fejlődése és az egész haladó emberiség iránt. Ez az újonnan teremtett ember volt a zászlóvivője eddigi sikereinknek, biztosítéka az új célkitűzések sikerének, magva és első megjelenési formája emberünk szélesebb körű megújódásának és az emberi kapcsolatok átforgalmazásának.

Ilyen széles és termékeny alapon valósultak meg a tettek a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság politikai, állami, társadalmi, gazdasági és kulturális életében, jelentek meg célkitűzések és tettek konkrétá váltak az elgondolások és tervek, amelyek óriási döntő jelentőségűek az ország további fejlődésére, kultúránkra, tudományukra, irodalmukra és művészetünkre a szabadságszerető népek, viszonyaira és törekvéseire. Konkrét példákban ez így nyilatkozott meg:

Jugoszlávia sokoldalú haladószelemű politikai, gazdasági és kulturális gyakorlati teszi a testvéri együttműködést és szövetséget minden szláv néppel, a barátságot a demokratikus népekkel és erővel a világban. Ilyen szláv egység és együttműködés töltötte el vágygal és fájdalommal Gundulićs, Krizsanics, Nyegos, Presern, Markovics Szvetozár és Kránycsevics szívét. Látták az álmot és fájó szívvel gondoltak arra: mikor valósul ez meg?

A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban életre hívták államukat és kulturális önállóságukat azok a jugoszláv népek is, amelyeknek ezer éve nem volt önálló államuk. A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságnak van a Szovjetunió után a világ leghaladószeleműbb és legdemokratikusabb alkotmánya. Jugoszláviában a föld azé, aki megműveli. A nagyipar túlnyomó része a nép tulajdonába ment át. Minden bányatermék, természetes erőforrás, közlekedési eszköz, általános népi vagyonná vált. Gyökeresen megváltozott a gazdaság jellege. Államunknak kezében van a gazdasági és társadalmi fejlődés vezetése. *»Az általános gazdasági és társadalmi gazdasági törvényszerűség, amely a tőkés gazdasági rendszerben érvényes, nem hat többé korlátlanul gazdasági és társadalmi rendszerünkben.* Ez azt jelenti, hogy megteremtettük a biztos alapokat a fokozatos felszámolására annak, hogy ember embert kiszákmányoljon hazánkban.

Jugoszláviát magával ragadta a szabad rohammunka lendülete, az újjáépítés és alkotás nagyszerű szenvedélye és mindez szinte egy éjszaka alatt megváltoztatja a föld és az emberek lelkének képét. Ez az alkotó szenvedély legvilágosabban jut kifejezésre abban a hősi és lírai költeményben, amelyet az Ifjúsági Vasútvonal jelent, hiszen ezt még egy angol reakciós lap is »az egyetlen nagyobb önkéntes munkának nevezte Európa újjáépítésében«.

Jugoszláviában az alapvető anyagi eszközök a kulturális tevékenység számára általános népi vagyonná váltak. A nép a kezébe vette a nyomtatás eszközeinek legnagyobb részét, a legtöbb mozi, minden színházat és a legtöbb kulturális intézményt. Jugoszláviát elborítja a

kulturális forradalom erős hulláma. Új erők törtek a felületre, új akaráások és új tények. Az ország kulturális életében gyökeres változások következtek be. Íróink írva és éhezve évtizedeken keresztül panaszolták: a hazai irodalom számára nincs olvasó, hogyan fejlődjünk és kinek írjunk? Ma íróink előtt az olvasók nagy tömege áll, könyvekre éhesen és így szói: nincs elegendő korszerű hazai könyv, hogyan válnak hát tudatossá tetteimben, lehetőségeimben és terveimben.

Jugoszlávia kérelhetetlen harcot folytat minden jugoszláv terület egységes egyesüléséért a jugoszláv államban. Ez azt jelenti, hogy készségesen járul hozzá a felszabadító békéhez, a felszabadító háború után, ugyanazoknak az elveknek és jelszavaknak a megvalósítására, amelyekért a népfelszabadító harc folyt — küzd az imperialista béke és az angolszász reakciócsok önkényuralma ellen. A belülről szabad és haladó új Jugoszlávia a szabadság, egyenjogúság, függetlenség és a népek közötti együttműködés tényezőjévé válik. Tekintélye a világ szabadság-szerető és dolgozó emberei előtt megközelíti tényleges dicsőségét és szolgálatait.

Magától érthetődik azonban, hogy Jugoszláviának vannak sötét pontjai is, mint ahogyan a körülötte levő világban, különösen a nyugati világban a világos politikai és kulturális erőfeszítések és a haladó társadalmi erők sikerei mellett vannak sötét helyek, sötét felületek is. Jugoszláviában ezeket a sötét pontokat a reakciós, a hazaáruló polgárság, a régi, félig gyarmati kizsákmányoló állam maradványai, a nemzetközi reakció és kémszolgálat emberei, beteges álmodozók jelentik, akik idegen beavatkozásra és a rendszer visszatérésére várnak. A körülöttünk levő világ sötét foltjait: a királypárti fasiszta rémuralom a megkínzott Görögországban, ahol a német-olasz megszállást angol megszállás váltja fel; az olasz és német fasiszmus felátadása az angolszász reakció támogatásával; a Franco uralom inkvizíciós fasiszta parancsuralma a vértanú Spanyolországban és a német-olasz beavatkozás mai utólagos áldozatai. Ide tartoznak az új amerikai világuralmi törekvések, a dollárdiplomácia, a háborús fenyegetőzés az atomerőkkel, kis népek függetlenségének veszélyeztetése és annak a fekete uralom gépezetnek megszervezése, amely felett egyetlen pontról a Wall-Street-ről parancsolnak. Végül ide tartozik a dollárdiplomácia cinizmusa és azoknak az újságíróknak az elképesztő magatartása, akik kijelentik, hogy a fasiszmus nem eléggé világos és határozott fogalom és, ezért nem szerepelhet üldözendő fogalomként a nemzetközi történelmi okmányokban és egyezményekben.

Az írók, akik nem látják meg, nem fogják fel, nem érzik mind a két oldalt a világosságot és a sötétséget, a népek és emberek között, ezek lényegét, egymás elleni harcát, e harc eszközeit és módszereit, történelmi jelentőségét és távlatait — az ilyen írók nem tudnának igazat írni, nem nevelhetnék helyesen népeiket és nem szolgálhatnak megfelelően hazájukat és irodalmukat.

(Második rész a következő számban)